

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Ajankohtaiselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Ajankohtaiselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta (VNS 1/2022 vp): Asia on saapunut maa- ja metsätalousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lähetystöneuvos Lauri Hirvonen, ulkoministeriö
- yksikönpäällikkö Salla Sammalkivi, ulkoministeriö
- neuvotteleva virkamies Riitta Ukkonen, maa- ja metsätalousministeriö
- vastuualueen johtaja, everstiluutnantti Tomi Pekurinen, Pääesikunta
- tutkimusprofessori Jyrki Niemi, Luonnonvarakeskus
- erikoistutkija Miia Jakava-Viljanen, Ruokavirasto
- valmiusasiainjohtaja Juha Mantila, Huoltovarmuuskeskus
- maaseutujohtaja Pertti Iivanainen, Pohjois-Karjalan maaseutupalvelut
- kehitysjohtaja Markus Lassheikki, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- sisäministeriö
- puolustusministeriö
- työ- ja elinkeinoministeriö
- Kalatalouden Keskusliitto
- Maanpuolustuskoulutusyhdistys
- ELVAR-sihteerin Matti Niskanen, Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- Etelä-Karjalan liitto
- Elintarviketeollisuusliitto ry
- Päivittäistavarakauppa ry
- Suomen Kalankasvattajaliitto ry
- Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC ry

Valiokunnan lausunto MmVL 11/2022 vp

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Seinäjoen maaseutupalvelut

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Aluksi

Suomen ja Euroopan turvallisuus- ja toimintaympäristössä on tapahtunut perustavanlaatuinen muutos Venäjän hyökättyä Ukraina. Valtioneuvoston ajankohtaiselonteossa eduskunnalle arvioidaan tätä toiminta- ja turvallisuusympäristön muutosta sekä muuttuneen turvallisuustilanteen vaikutuksia talouteen, kriisinsietokykyyn, huoltovarmuuteen, sisäiseen turvallisuuteen, kyberturvallisuuteen, hybridivaikuttamiseen ja kriittiseen infrastruktuuriin. Maa- ja metsätalousvaliokunta on tarkastellut selontekoa oman toimialansa näkökulmasta ja nostaa lausunnossaan keskeisiksi kysymyksiksi turvallisuusympäristön muutoksen vaikutukset huoltovarmuuteen ja ruokaturvaan sekä kriittiseen infrastruktuuriin. Lisäksi valiokunta käsittelee lausunnossaan myös niin sanottua VAP-viljelijäjärjestelmää osana kriittistä infrastruktuuria sekä nostaa lopuksi esiin toiminta- ja turvallisuusympäristön muutoksen alueelliset vaikutukset ja näiden vaikutusten tarkemman arvioinnin tarpeen.

Valiokunta toteaa, että se on kevään 2022 aikana käsitellyt omana asianaan maatalouden kannattavuuskriisiä (O 11/2022 vp) ja kuullut asian käsittelyn yhteydessä useita asiantuntijoita myös siitä, miten Venäjän hyökkäys Ukraina on vaikuttanut maailman maatalousmarkkinoihin ja osaltaan voimistanut maatalouden tuotantopanosten hintojen rajua nousua. Suomessa maataloustuotannossa kriittisten raaka-aineiden ja energian hinnat kääntyivät jyrkkään nousuun jo viime vuonna, mikä on heikentänyt alkutuotannon kannattavuutta. Sota on entisestään kärjistänyt tilannetta. Valiokunta korostaa, että huoltovarmuutta ja ruokaturvaa ei Suomessa voida käsitellä erillään maatalouden kannattavuudesta ja käynnissä olevasta akuutista kannattavuuskriisistä, ja viittaa tässä ajankohtaiselonteon johdosta annettavassa lausunnossaan myös edellä mainitun oman asian käsittelyn yhteydessä esiin nousseisiin näkökohtiin ja huoliin.

Huoltovarmuus ja ruokaturva

Venäjällä ja Ukrainalla on merkittävä asema maailman viljakaupassa, ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan on nostanut viljan hinnan ennätyslukemiin ja aiheuttanut nousua myös muiden maataloustuotteiden hinnoissa maailmanlaajuisesti. Ruokaturva eli mahdollisuus saada riittävästi turvallista ja ravitsevaa ruokaa on kansainvälisten kokemusten mukaan yhteydessä yhteiskunnallisiin levottomuuksiin, ja ruokaturvasta huolehtiminen on siten keskeinen osa kokonaisturvallisuutta ja kansainvälistä varautumisyhteistyötä. Maailmanlaajuisen ruokapulan seuraukset ja kokonaisturvallisuuden heikentyminen voivat heijastua Suomessa myös esimerkiksi siirtolaisuuden ja pakolaisten lisääntymisenä. Maa- ja metsätalousvaliokunnan toimialaan kuuluvan alkutuotannon päätaavoitteena on turvata ihmisten tarvitsemat perustarpeet, kuten vesi, ruoka ja energia. Valtioneuvoston selonteossa todetaan, että Suomella on oltava riittävä varautumisen taso ja mahdollisuuksien rajoissa myös tarvittava omavaraisuus kaikkein välttämättömimpien hyödykkeiden osalta. Valiokunta katsoo selonteossa esitetyn mukaisesti, että Suomella tulee olla kyky huolehtia kan-

Valiokunnan lausunto MmVL 11/2022 vp

salaistensa ruoan saannista kaikissa oloissa. Suomen tulee kantaa näin omalta osaltaan vastuuta myös kansainvälisen ruokaturvan parantamisesta.

Huoltovarmuuden kansainvälinen toimintaympäristö on muuttunut koronapandemian ja erityisesti Ukrainan sodan myötä. Valtioneuvoston selonteon mukaan mahdollinen Nato-jäsenyys parantaisi Suomen sotilaallista huoltovarmuutta ja koko yhteiskunnan kriisivalmiutta. Suomi on jo osallistunut Naton siviilivalmius- ja resilienssitoimintaan kumppanimaan roolissa kumppanuusyhteistyön alusta lähtien. Natoon kuulumattoman maan kanssa kriisiajan huoltovarmuusyhteistyöstä tehdyn sopimuksen soveltaminen on Naton jäsenvaltiolle kuitenkin aina toissijaista Naton jäsenmaiden samanaikaisiin tarpeisiin nähden. Nato-jäsenyydellä voi siten olla vaikutusta Natomumppanuuden puitteissa tapahtuvaan huoltovarmuusyhteistyöhön nykyisten Naton jäsenmaiden kanssa. Mahdollisella Nato-jäsenyydellä ei kuitenkaan valiokunnan saaman selvityksen mukaan arvioida olevan suoraa vaikutusta elintarvikesektoriin tai ruoan hintaan. Valtioneuvosto on ilmoittanut antavansa syksyllä 2022 erillisen huoltovarmuusselonteon eduskunnalle. Valiokunta katsoo huoltovarmuusselonteon valmistelun olevan erittäin tärkeää ja ajankohtaista ja pitää tarpeellisena, että muuttuneessa toimintaympäristössä arvioidaan Suomen varautumisen kokonaistason riittävyyttä.

Maa- ja metsätalousvaliokunta on useissa viimeaikaisissa lausunnoissaan (muun muassa MmVL 34/2021 vp — E 124/2021 vp ja MmVL 24/2021 vp — VNS 4/2021 vp) käsitellyt huoltovarmuuteen ja kotimaisen elintarviketuotannon edellytyksiin vaikuttavia tekijöitä. Valiokunta toteaa, että suomalainen elintarviketeollisuus perustuu suurelta osin kotimaisten maataloustuotteiden käytölle. Suomen omavaraisuusaste kaikkien elintarvikkeiden osalta on noin 80 prosenttia silloin, kun tuotantopanosten saatavuudessa ei ole ongelmia. Kotimaisen tuotannon ja kulutuksen suhteeseen perustuvat luvut kansallisesta ruokaomavaraisuudesta osoittavat, että Suomen maatalous kykenee tällä hetkellä vastaamaan kotimaisten kuluttajien tarpeisiin hyvin. Valiokunta painottaa, että tulevan kehityksen kannalta ruokaomavaraisuuden vakavana haasteena on kuitenkin maatalouden kannattavuus. Kansainvälisen toimintaympäristön muutokset huomioon ottaen kotimaisen ruoantuotannon turvaaminen edellyttää tässä tilanteessa, että maatalouden tuet kohdennetaan hallitusohjelman mukaisesti aktiiviviljelyyn eikä aktiivisessa viljelyssä oleva peltopinta-ala vähene esimerkiksi turvepeltoihin kohdennettavien ilmastovaatimusten vuoksi. Suomen valmiussuunnittelun ja konkreettisen varautumistoiminnan lähtökohtana on julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö. Huoltovarmuuskeskuksen ja toimialajärjestöjen sopimukseen perustuvat poolit hoitavat toimialansa valmiussuunnittelua sekä ohjaavat ja seuraavat yrityskohtaista varautumistyötä. Tämän järjestelmän tavoitteena on osallistaa ja sitouttaa muun muassa elintarvikeketjun toimijat toimimaan elintarvikehuoltovarmuuden hyväksi.

Maa- ja metsätalousvaliokunta toteaa, että Suomi ei ole maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuonnissa suoraan riippuvainen Ukrainan tai Venäjän tuotannosta. Näiden maiden osuus maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuonnin arvosta Suomeen on ollut viime vuosina alle kaksi prosenttia. Sotatoimien vaikutukset Suomen maa- ja elintarviketaloudessa näkyvät kuitenkin sitä kautta, että maailmanmarkkinahintojen nousu nostaa entisestään sekä kriittisten tuotantopanosten että maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden hintoja. Sodan seurauksena erityisesti energian sekä lannoitteiden ja rehujen hintoihin on kohdistunut lisää korotuspaineita, ja vaikutukset ovat tältä osin todennäköisesti pitkäkestoisia. Ukrainan merkitys erityisesti rehusektorilla on koko EU-alueella huomattava. Suomessa tähän liittyy kysymys kasvivalkuaisomavaraisuudesta, joka

Valiokunnan lausunto MmVL 11/2022 vp

erityisesti rehujen täydennysvalkuaisen osalta on ollut heikko. Valkuaisomavaraisuuden parantamiseksi on tärkeää edistää kotimaisten öljy- ja palkokasvien viljelyä ja kehittää edelleen lajikeistoa. Suomen energiasta puolestaan noin kaksi kolmasosaa on ollut tuontienergiaa ja siitä noin 60 prosenttia on tullut Venäjältä. Myös Suomessa sijaitsevan lannoiteteollisuuden keskeiset raaka-aineet, kuten ammoniakki ja kalium, sekä suurin osa kilpailevista valmiista lannoitetuotteista on tuotu Venäjältä. Korkeina pysyvät viljan hinnat ennakoivat puolestaan poikkeuksellisen korkeita rehun hintoja ensi syksyille myös Suomeen, mikä voi johtaa kustannusten voimakkaaseen nousuun kotieläintiloilla kuluvana vuonna.

Monissa muissa EU-maissa eläintuotteiden tuottajahinnat ovat edellä kuvatun kansainvälisen kehityksen myötä nousseet kohtuullisen nopeasti, mutta Suomessa tuottajahintojen nousu on ollut hidasta. Valiokunta pitää erittäin huolestuttavana Luonnonvarakeskuksen arviota, jonka mukaan yrittäjätulo painuu negatiiviseksi jopa noin 25 000 maatilalla eli noin 56 prosentilla maatalousyrittäjistä, ellei tuottajahintoihin tule merkittäviä korotuksia. Tämä tarkoittaa, että nämä tilat eivät mahdollisesti saa korvausta työlleen ja pääomalle, mikä aiheuttaa ennen pitkää osalla tiloista lopettamispäätöksiä ja tuotannon supistumista. Taloudellisen epävarmuuden jatkuessa uhkana on myös viljelijöiden henkisten voimavarojen loppuminen. Valiokunta pitää tätä kehitystä huoltovarmuuden kannalta erittäin ongelmallisena ja katsoo, että asia tulee myös valmisteilla olevassa huoltovarmuusselonteossa ottaa perusteellisesti käsiteltäväksi. Valiokunta toteaa, että alkutuottajien asema elintarvikeketjussa on Suomessa heikko, mikä on osaltaan seurausta vähittäiskaupan keskittymisestä ja vahvasta neuvotteluasemasta. Alkutuottajien heikon aseman seurauksena maataloudelle tarkoitettu tuki pyrkii valumaan eri panostoimittajille, teollisuudelle ja kaupalle. Alkutuotannon jatkuvuuden turvaamiseksi ja huoltovarmuuden parantamiseksi on tarpeen valmistella sellaisia muutoksia elintarvikemarkkina- ja kilpailulainsäädäntöön, joilla voidaan vahvistaa markkinamuutosten välittymistä elintarvikeketjussa esimerkiksi kustannusindeksin avulla ja näin parantaa alkutuottajien markkina-asemaa.

Huoltovarmuuden kannalta on keskeistä, että koko elintarvikeketjun riippuvuutta tuontipanoksista voidaan vähentää. Lannoitteiden osalta kriittisin tilanne koskee typpilannoitteiden saatavuutta ja hintaa erityisesti satokauden 2023 osalta. Pidemmällä aikavälillä tavoitteena tulee olla lannoitteiden raaka-aineiden omavaraisuus, mitä tukee myös kotimainen lannoiteteollisuus. Lannan ravinteiden alueellista saatavuutta tulee tehostaa tukemalla ravinteiden uudelleensijoitusta. Esimerkiksi alueellisesti voimakkaasti keskittyneessä turkiseläintuotannossa syntyvän fosforipitoisen lannan ravinteiden saamista kasvinviljelyalueille hyödynnettäväksi tulee kansallisesti edistää mahdollisten kriisitilanteiden varalta. Myös yhdyskuntajätevesien käsittelyä tulee kehittää siten, että jätevesilietteen sisältämät ravinteet saadaan turvallisesti ja tehokkaasti hyötykäyttöön. Vastaavasti tulee kehittää muiden ympäristöllisesti kestävien kotimaisten ratkaisujen, kuten vesien rehevöitymisen ehkäisemiseksi niitettävän järviruo'on, hyödyntämistä energiana ja maanparannusaineena. Lisäksi luomutuotantoa ja integroitua viljelyä tulee kehittää ja edistää viljelyä tähän suuntaan. Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa yleisesti tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan merkitystä huoltovarmuutta parantavien uusien tuotantotapojen ja kotimaisten tuotteiden kehittämisessä. Siltä osin kuin omavaraisuuteen ei kaikilta osin voida päästä, tulee esimerkiksi koneiden ja laitteiden varaosien saanti turvata riittävällä keskusvarastojen kapasiteetilla. Kun ulkomailta Suomeen kohdistuvia materiaaliavirtoja järjestellään uudelleen, vaativat raaka-aineiden logistiset järjestelyt ja niiden toimintavarmuus erityistä huomiota. Meriliikenteen häiriöttömyy-

Valiokunnan lausunto MmVL 11/2022 vp

dellä ja satamien toimintavarmuudella tulee olemaan kasvava merkitys. Lisäksi tulee turvata mahdollisimman kustannustehokkaasti Suomen satamien ja tehtaiden välinen logistiikka.

Valiokunta korostaa, että maatalouden lisäksi myös kalataloudella on merkittävä rooli huoltovarmuuden ja ruokaturvan takaamisessa. Suomen rannikolla ja järvissä on vielä paljon vajaasti hyödynnettyjä kalavaroja, jotka voidaan ottaa kriisitilanteessa käyttöön. Suomessa elintarvikkeena käytettävän kalan kotimaisuusaste on valitettavan alhainen, ja lisäämällä kotimaisen kalan kulutusta on mahdollisuuksia saavuttaa huomattavia hyötyjä huoltovarmuudelle sekä samalla positiivisia vaikutuksia ympäristölle ja kansanterveydelle. Nykyisen hallitusohjelman mukaisesti on laadittu kotimaisen kalan edistämishjelma, jossa tavoitteena on lisätä kotimaisen kalan tarjontaa ja osuutta kulutuksesta kestäväällä tavalla muun muassa kasvattamalla pyydettyjen lajien kuten silakan kulutusta ja kotimaista kalankasvatusta. Edellä mainituista kannatettavista tavoitteista huolimatta syntyy huoltovarmuuden kannalta haasteellisia tilanteita, kun yritykset eivät lainsäädännön esteiden tai hallinnollisen taakan vuoksi kykene nopeasti toteuttamaan huoltovarmuutta lisääviä toimenpiteitä. Valitettavana esimerkkinä tällaisesta tilanteesta valiokunta nostaa esiin akuutin ongelman kalataloudesta, kun Suomessa tuotetut ja aiemmin Venäjälle vietyt kirjolohen poikaset ovat nyt jäämässä hyödyntämättä. Kalankasvatuksen ympäristölupiin perustuvat tuotantomäärien rajoitukset ja rehukiintiöt ovat esteenä poikasten siirtämiselle jatkojalostukseen, vaikka kotimaassa on kirjolohen tuotantokapasiteettia ja rehua. Valiokunta pitää välttämättömänä, että tällaisessa poikkeuksellisessa tilanteessa löydetään menettely, joka mahdollistaa tilapäisen poikkeamisen ympäristöluvan määräyksistä siten, ettei kalanpoikasia jouduta hävittämään. Pidemmällä tähtäimellä lainsäädännössä tulee ennalta varautua tällaisiin nopeutettuja lupamenettelyjä vaativiin tilanteisiin nykyistä paremmin ja suunnitella menetelmiä, joiden avulla voidaan tukea yrityksiä.

Kriittisen infrastruktuurin suojaaminen ja VAP-viljelijäjärjestelmä

Valtioneuvoston selonteon mukaan erityisiä painopisteitä kriittisen infrastruktuurin toimintakyvyn turvaamisessa ovat energiansaannin varmistaminen, vesihuolto, kyberturvallisuushkiin varautumisen ja niistä toipumisen tukeminen, digitaalisen yhteiskunnan tietojärjestelmien sekä viestintäpalveluiden ja -verkkojen varmistaminen, rahoitusmarkkinoiden kriittisten palveluiden turvaaminen kaikissa oloissa, turvatut paikannus- ja paikkatietojärjestelmät sekä toimivat logistiset palvelut ja verkostot. Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa selonteossa esiin nostetun mukaisesti, että toimiva infrastruktuuri on myös edellytys ruokaturvan toteutumiselle. Elintarvikehuollon haavoittuvuudet, riskit ja uhat ovatkin yleisiä ja yhteisiä muiden tuotanto- ja palveluketjujen kanssa. Toimet, joita tehdään esimerkiksi energian, erityisesti sähkön, huoltovarmuuden sekä sähköisen että liikenneinfrastruktuurin varmistamiseksi, edesauttavat myös ruokaketjun selviytymiskykyä. Muuttuneessa turvallisuustilanteessa perusväylänpidolla on aiempaa tärkeämpää turvata ruokahuollon edellytyksiä sekä bioenergian ja teollisuuden raaka-aineen saatavuutta. Lisäksi valiokunta korostaa erityisesti Suomen korkeatasoisen vesihuoltojärjestelmän ylläpidosta ja kehittämisestä huolehtimista, sillä vesihuolto on välttämätöntä niin ihmisten elinolojen, terveydenhuollon kuin elintarvikehuollon toimivuuden ja teollisuuden toimintaedellytysten kannalta.

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on voimistanut halua irrottaa energiajärjestelmä niin fossiilienergiasta kuin Venäjä-riippuvuudestakin. Maataloudessa fossiilisten energianlähteiden korvaaminen

Valiokunnan lausunto MmVL 11/2022 vp

onkin pitkällä aikavälillä hyvinkin mahdollista. Maatiloilla on potentiaalia tuottaa energiaa kestävästi esimerkiksi biokaasulla, aurinkopaneeleilla tai tuulivoimalla. Myös bioetanolin valmistaminen maatalouden ja elintarviketeollisuuden jätteistä mahdollistaa kotimaisen energiaomavaraisuuden parantamisen. Valiokunta on aiemmissa lausunnoissaan korostanut, että ravinne- ja energiaomavaraisuutta edistävien biokaasulaitosten rakentamista maatilojen yhteyteen tulee vauhdittaa kehittämällä biokaasuinvestointien tukia ja poistamalla maatiloilta energian ulosmyyntikielto (ks. MmVL 7/2022 vp — E 13/2022 vp). Tällä hetkellä toiminnan ylläpitäminen maatiloilla edellyttää kuitenkin sähköä sähköverkon kautta ja polttoöljyä jatkuvasti, eikä niiden korvaaminen onnistu kovinkaan nopeasti. Kriittisin energiatekijöistä on polttoöljy johtuen niin käyttömäärästä, käytön monipuolisuudesta, alhaisesta omavaraisuudesta kuin Venäjä-riippuvuudestakin. Maatalous käyttää merkittävässä määrin polttoöljyä työkonien energianlähteenä. Korvaavien energiamuotojen soveltuvuus työkonisiin on vielä kehitysasteella. Tämän kehityksen tukeminen on tärkeää, ja valiokunta viittaa edellä tutkimus-, kehitys- ja innovaatio toiminnan merkityksestä todettuun. Uudistamalla energiajärjestelmää ja tukemalla hajautettua energiantuotantoa voidaan parantaa normaali- ja poikkeusaikojen energiaturvallisuutta ja huoltovarmuutta. Venäjältä tuotu metsähake on korvattavissa kotimaisella energiapuulla ja turpeella, eikä turpeesta näin ollen tule vielä siirtymävaiheessa luopua. Energiakäytön lisäksi siirtymävaiheessa on turvattava kotimaisen kasvu- ja kuiviketurpeen saatavuus.

Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa, että maatilat ovat keskeinen osa elintarvikeketjun huoltovarmuutta ja siten myös kriittistä infrastruktuuria. Ruokahuolto ja ruokaturva tulee taata kaikenlaisissa poikkeusoloissa. Tämä tarkoittaa, että riittävä määrä alkutuottajia on varattava alkutuotannon tarpeisiin kaikissa turvallisuustilanteissa. Asevelvollisuuslain 89 §:n mukaan asianomaisen viraston, laitoksen, yhteisön tai muun työnantajan hakemuksesta liikekannallepannon varalta palvelukseen voidaan jättää määrääjäksi tai toistaiseksi kutsumatta julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa tai siihen rinnastettavassa tehtävässä olevia, erityisen ammatin harjoittajia sekä muita, joiden palvelukseen kutsuminen saattaisi vaarantaa puolustusvoimien varustamista tai ylläpitoa, yleistä taloutta tai muita yleisiä etuja. Henkilövaraamisesta käytetään lyhennettä VAP (vapautettu aseellisesta palveluksesta) ja henkilövaraus tehdään poikkeusolojen organisaatiota ja tehtäviä varten. VAP-viljelijät tai -kalastajat on normaalioloissa valmiussuunnittelun yhteydessä varattu alkutuotannon turvaamiseen poikkeusoloissa ja vapautettu täten aseellisesta palveluksesta. Puolustusvoimien aluetoimistot ratkaisevat asevelvollisia koskevat varaushakemukset. Maatalousyrittäjiä koskevat varaushakemukset aluetoimistolle tekee joko kuntien maaseutu-elinkeinoviranomainen tai ELY-keskus.

VAP-viljelijäjärjestelmän päivitystyö on erittäin ajankohtaista ja tärkeää tilanteessa, jossa ruoantuotannon omavaraisuuden merkitys on korostunut. Varatut viljelijät tarvitsevat myös tarkempaa tietoa siitä, mitä heiltä poikkeusoloissa odotetaan. Huoltovarmuusorganisaation alkutuotantopooli ja Maanpuolustuskoulutusyhdistys ovat yhteistyössä viranomaisten ja muiden maatalouden varautumiseen liittyvien tahojen kanssa toteuttaneet pitkään alueellisia maatilojen varautumiskoulutuksia. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää tärkeänä, että tätä aiemmin vain VAP-viljelijöille tarkoitettua koulutusta tarjotaan nykyään kaikille alkutuotannon kannalta tärkeille henkilöille. VAP-viljelijäjärjestelmän kehittämisessä on jo todettu tarpeelliseksi yksittäisten henkilövaraus-ten sijasta varata koko tilan tarvitsemat resurssit. VAP-järjestelmään kytkeytyykin traktoreiden ja työkonien varausjärjestelmä, jota kehitetään Huoltovarmuuskeskuksen, Traficom ja Puolustusvoimien yhteistyönä. Valiokunta korostaa, että VAP-viljelijäjärjestelmää tulee pitää ajan ta-

Valiokunnan lausunto MmVL 11/2022 vp

salla ja kehittää kokonaisuutena siten, että otetaan huomioon kaikki maataloustuotannon kannalta kriittiset tuotantopanokset ja riittävät varmuusvarastot, mukaan lukien polttoaineiden ja siemenviljan saatavuus poikkeusoloissa.

Turvallisuusympäristön muutoksen aluevaikutukset

Valtioneuvoston selonteossa nostetaan esiin toiminta- ja turvallisuusympäristön muutoksen seurauksena myös mahdollisesti kohoava maariski ja sen vaikutukset talouteen ja elinkeinotoimintaan. Maa- ja metsätalousvaliokunta toteaa, että selonteossa kuvatut turvallisuusympäristön muutoksen vaikutukset eivät kohdistu samalla tavalla koko Suomeen, vaan vaikutusten kohdentumisessa ja merkityksessä on huomattavia alueellisia eroja. Alueellisten vaikutusten arviointia tulee jatkossa tarkentaa. Muuttuneen turvallisuuspoliittisen tilanteen vaikutukset tuntuvat erityisen voimakkaasti kaakkois- ja itärajan maakunnissa. Rajaseudulla yhteistyö Suomen ja Venäjän välillä on ollut tiivistä, ja tämän yhteistyön estyminen aiheuttaa merkittäviä vaikutuksia alueen talouteen ja alueella asuvien ihmisten arkeen. Lisäksi turvallisuusympäristön muutos voi vaikuttaa kielteisesti yleiseen mielikuvaan alueesta siten, etteivät itärajan alueet enää näyttäytyä turvallisinä elinkeinoelämän investoinneille, matkailijoille ja opiskelijoille. Maariskin lisäksi itärajan maakunnissa uhkana on siten myös alueriskin kohoaminen. Valiokunta korostaa, että alueiden elinvoimaisuus ja turvallisuus ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa. Maanviljelyn jatkuminen ja maaseudun säilyminen asuttuna ja elinvoimaisena tukee erityisesti itärajalla osaltaan myös rajaturvallisuuden ylläpitämistä, sillä asutuksen harventumisen myötä on myös vähemmän valvontaa. Valiokunta esittää erityisen huolensa siitä, että muiden vaikutusten lisäksi Venäjän hyökkäyssota on vähentämässä kaakkois- ja itärajan maakuntien kehittämisrahoitusta. Kansallisen ja EU-rahoituksen vähentäminen tässä tilanteessa ei ole aluekehityksen näkökulmasta perusteltua.

Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa, että metsiin perustuvilla elinkeinoilla on suuri merkitys aluetaloudelle ja biotalouteen perustuvalla kasvuella suurimmassa osassa Suomen maakuntia. Muuttunut toimintaympäristö vaikuttaa metsäbiotalouteen kuitenkin erityisesti Itä-Suomessa. Alueen metsäteollisuudessa on käytetty vuosittain miljoonia kuutioita venäläistä puuta, joka pyritään muuttuneessa tilanteessa korvaamaan kotimaisella ja myös muun muassa Baltiasta tuotavalla puulla. Tästä on seurauksena muutoksia logistiikkavirtoihin ja raaka-aineiden kustannusten nousua, sillä puuta tuodaan jatkossa aiempaa kauempaa ja kalliimmalla. Metsäbiomassan käyttö lisääntyy myös energiasektorilla, kun venäläistä energiaa korvataan kotimaisella metsäbioenergialla. Puuraaka-aineen saatavuus voi nousta metsäteollisuudelle kriittiseksi kysymykseksi ja aiheuttaa rakenteellisia muutoksia, joiden seuraukset tehdaspaikkakunnille olisivat valtaiset. Itärajan alueen maataloudella on muun Suomen tavoin vakavia kannattavuusongelmia, ja kannattavuutta heikentää entisestään Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen aiheuttama tuotantopanosten hinnannousu. Lisähaasteita aiheutuu jalostuslaitosten keskittymisestä pääosin Lounais- ja Länsi-Suomeen, jonne kuljetusmatkat ovat Kaakkois- ja Itä-Suomesta pitkiä, kun kohonnut energian hinta nostaa kuljetuskustannuksia.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Maa- ja metsätalousvaliokunta esittää,

Valiokunnan lausunto MmVL 11/2022 vp

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 11.5.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Anne Kalmari kesk
varapuheenjohtaja Ritva Elomaa ps
jäsen Seppo Eskelinen sd
jäsen Satu Hassi vihr
jäsen Janne Heikkinen kok
jäsen Heli Järvinen vihr
jäsen Mikko Lundén ps
jäsen Jari Myllykoski vas
jäsen Anders Norrback r
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Arto Satonen kok
jäsen Mikko Savola kesk
jäsen Peter Östman kd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuire Taina